

بر محمد ابرار ف علومی در عصر قاجار

زندگانی آقا محمد علی سرسلسله خاندان آل آقا در دیار کرمانشاهان

سرشناسنامه : مَهری محمد جواد / ۱۳۵۳

عنوان و نام پدیدآور : پرچمدار معارف علوی در عصر قاجار

مؤلف: محمد جواد مَهری

مشخصات نشر : کرمانشاه: مؤسسه فرهنگی، هنری و سینمایی کوثر، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری : ۱۹۳ ص

ISBN

۹۷۸-۹۶۴-۲۷۰۳-۶۸-۵

شابک :

وضعیت فهرست نویسی : فیا .

کتابخانه : کتابخانه

یادداشت : زندگانی آقا محمد علی سر سلسله خاندان آل آقا در دیار کرمانشاهان

موضوع : آل آقا، آقا محمد علی - کرمانشاه - سرگذشتنامه

موضوع : کرمانشاه - تاریخ

موضوع : ایران - تاریخ - قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق

موضوع : مشاهیر - ایران - کرمانشاهان - سرگذشتنامه

رده بندی کنگره: ۱۳۵۲ م ۹۷۰۳۲۲ DSR

رده بندی دیویی : ۲۹۱/۴

✻ نام کتاب: پرچمدار معارف علوی در عصر قاجار

✻ تعداد صفحات: ۱۹۳

✻ قطع: رقی

✻ شمارگان: ۱۰۰۰

✻ نوبت چاپ: اول

✻ تاریخ چاپ: ۱۳۹۴

✻ مروفپینی: انتشارات کوثر

✻ چاپ و صحافی: مسعود (شرافت وزیری) ۰۸۳-۳۷۲۳۱۳۴۸

✻ لیتوگراف: مسعود (شرافت وزیری) ۰۸۳-۳۷۲۳۱۳۴۸

✻ ناشر: انتشارات مؤسسه فرهنگی، هنری و سینمایی کوثر

✻ تلفن: ۳۸۳۵۹۴۶۴ - ۳۸۳۶۸۸۴۹

✻ قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

ISBN

۹۷۸-۹۶۴-۲۷۰۳-۶۸-۵

شابک :

فهرست

پیش گفتار ۱

فصل اول: دورنمای شهر کرمانشاه

دروازه کربلا ۹

موقعیت جغرافیایی و طبیعی کرمانشاه ۹

موقعیت فرهنگی و مذهبی کرمانشاه ۱۴

موقعیت تاریخی و سیاسی کرمانشاه ۲۰

شیخ علی خان زنگنه (باوقی) ۳۰

فصل دوم: کرمانشاه در عصر قاجار

خاندان قاجاریه ۴۵

الف) ایل قاجار ۴۵

ب) پادشاهان قاجار ۴۸

آقا محمد خان ۴۸

فتحعلی شاه ۵۰

کرمانشاه در عصر فتحعلی شاه ۵۱

محمد شاه ۵۳

کرمانشاه در عصر محمد شاه ۵۴

ناصرالدین شاه ۵۶

کرمانشاه در عصر ناصرالدین شاه ۵۸

مظفرالدین شاه ۶۱

۶۲.....	کرمانشاه در عصر مظفرالدین شاه.....
۶۲.....	محمدعلی شاه.....
۶۳.....	کرمانشاه در عصر محمد علی شاه.....
۶۴.....	احمدشاه.....
۶۵.....	کرمانشاه در عصر احمد شاه.....

فصل سوم: تبارشناسی آقامحمدعلی

۶۹.....	ابداد و بیاکان.....
۷۲.....	خانواد مجاری.....
۷۵.....	هجرت وحید به سن.....
۷۹.....	هجرتی دیگر.....
۸۵.....	اوضاع زمانه وحید بهبهانی.....
۸۹.....	فرزندان وحید بهبهانی.....
۹۴.....	تولد و زادگاه آقا محمد علی.....
۹۵.....	تحصیلات آقا محمد علی.....
۹۸.....	استادان و مشایخ.....
۹۹.....	شاگردان آقا محمد علی.....
۱۰۱.....	آقا محمد علی از نگاه اندیشمندان.....

فصل چهارم: آقامحمدعلی در کرمانشاه

۱۰۷.....	بار سفر بسوی کرمانشاهان.....
۱۰۹.....	کرمانشاه در عصر آقا محمد علی.....
۱۱۳.....	حاکم کرمانشاه در عصر آقا محمد علی.....

- آقا محمد علی از منظر پادشاهان و حکام وقت ۱۱۵.
- آقا محمد علی درسنگر دفاع از دین ۱۱۸.
- نامه آقا محمد علی به علمای عصر خویش ۱۲۷.
- جوابیه علما به نامه آقا محمد علی ۱۲۸.
- نامه آقا محمد علی به فتحعلی شاه ۱۳۵.
- جوابیه فتحعلی شاه ۱۳۷.
- تألیفات آقا محمد علی ۱۴۵.
- ذوق شعری آقا محمد علی ۱۵۱.
- سفرهای آقا محمد علی ۱۶۲.
- فرزندان آقا محمد علی ۱۶۴.
- آقا محمد جعفر ۱۶۴.
- آقا احمد ۱۶۷.
- آقا محمد اسماعیل ۱۷۵.
- آقا محمود ۱۷۷.
- آقا محمد ۱۸۰.
- دختران آقا محمد علی ۱۸۰.
- به سوی سرای جاوید ۱۸۱.
- کتاب نامه ۱۸۵.
- آثار نگارنده ۱۹۲.

پیشگفتار

بسم الله الرحمن الرحيم

در دورانی که به فقدان پیامبر (صلی الله علیه وآله وسلم) دچاریم و غیبت امام معصوم؛ دشمنانمان فراوانند و ما کم شمار، فتنه‌ها بر ما باریدن گرفته و همه چیز دست به دست هم داده تا ایمان مان را بزدایند.^۱

بیش از هر زمان، نیاز به کسانی داریم که «دیدارشان ما را به یاد پروردگارمان اندازد و گفتار آنان بر دانش‌مان افزاید و کردار آنان ما را به سراء برتر ترغیب کند».^۲

مصدان اعلائی این اوصاف، عالمان وارسته‌اند، آنان که «علم‌شان به پارسایی و پی‌ریزگاری می‌خواندشان و به دل برکندن از دنیای فانی و شوق به بهشت جاودان».^۳

مطالعه زندگی علما و خورش در سیره علمی و عملی آنها، یکی از روش‌های مفید برای تربیت نفس آدمی و فراگیری راه‌های دانش‌ورزی و کسب معنویت است.

۱. فرازی از دعای افتتاح: اللَّهُمَّ إِنَّا نَشْكُو إِلَيْكَ فَقَدْ بَيَّنَّا حَوَاتِكُمْ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَغَيْبَهُ وَلَيْسَ بِكُنْزٍ عَدُوْنَا وَ قَلْبُهُ عَدَدُنَا وَ شِدَّةُ الْفِتَنِ بَيْنَا وَ تَظَاهَرُ الزَّمَانُ عَلَيْنَا
۲. عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ! قَالَ الْحَوَارِيُّونَ لِعِيسَى: يَا رُوحَ اللَّهِ ! فَمَنْ نُجَالِسُ مِنْكَ؟ قَالَ: مَنْ يُذَكِّرُكُمْ اللَّهَ رُؤْيَاهُ، وَ يُزِيدُ فِي عِلْمِكُمْ مَنْطِقَهُ وَ يُرَغِّبُكُمْ فِي الْآخِرَةِ عَمَلًا أَوْ يَنْصَحُ الْعُقُولَ: (۴۴).

۳. عَنْ عَلِيٍّ: إِنَّمَا الْعَالِمُ مَنْ دَعَاهُ عِلْمُهُ إِلَى الْوَرَعِ وَالتَّقَى وَ الزُّهْدِ فِي عَالِمِ الْفَنَاءِ وَ التَّوَكُّلِ بِجَنَّةِ الْمَأْوَى (غررالحكم، ج ۳۹۱).

محدث قمی می‌فرماید:

همانا در مطالعه تواریخ علمای اعلام و مراجعه به تراجم فضلالی عالی مقام، لذت و ابتهاجی روی دهد از برای نفس، که تشویق کند انسان را به متابعت آثار ایشان و اقتدای به صالح افعال ایشان؛ و باعث شود که به اندک زمانی از حسیض جهل به اوج علم و از مرتبه نقصان به مدارج کمال صعود نماید.^۱

آیت الله العظمی بهجت نیز در اهمیت بهره‌وری از سیره و ترجمه علما فرموده‌اند:

مطالعه تراجم علمای سلف و ملاحظه اعمال آنها، به منزله مراجعه به کتب اخلاق و اخلاقیات، سیر و مؤثر است.^۲

همچنین آیت‌الله سید مرتضی رحیمی کرمانشاهی می‌فرمودند:

اصولاً انسان انس پذیر و اثرگیر است. هر چه که لفظ انسان مشتق از انس باشد یا نباشد و شاید هم بروز و ظهور این خون در او سبب شده تا لفظ انسان را مشتق از انس بدانند. معاشرت و مؤامرت با دیگران، آدمی را به خلق و خوی آنان می‌اندازد و تأکید بر معاشرت و مؤامرت با علما نیز به همین جهت است.

خواندن شرح حال علما و بزرگان، وجد و نشاطی را برای مستعدان و شیفتگان معنویت می‌آورد که گویی آن بزرگ زنده شده و دیگران در محضر او نشسته و به فیض اندوزی مستفیض‌اند، ترجمه حال و روش زندگی آنان، سالکان را تشجیعی، و راهیان مقامات علمی و دانش‌آموزان را

۱. قمی، شیخ عباس، ابتدای کتاب فوائد الرضویه: ج ۱.

۲. رخشاد، محمدحسین، در محضر بهجت: ۲/۹.

تشویق و آیندگان را اسوه‌ای و موعظتی است و عجباً که این همه تأکید شرع شریف بر مجالست و معاشرت و استیناس با علما بویژه عالمانی که فائز مقامات علم و عبادت و فضل و زهدات شده‌اند، شامل حیات طیبه علمی و معنوی آنان بعد از مرگ نباشد، آگاهی از حال و زندگی و اخلاقیات و معنویات آنان در حیات و بعد از ممات همچون حضور در مجلس آن بزرگواران و بهره‌وری از محضر آنهاست، اگر ما از محضر بزرگان گذشته خود محروم بوده و حسرت صحبت و انفاس قدسیه آنان را داریم، اما با ذکر جمیل شان می‌شود مشام جان را معطر و روح و روان را نشاطی دیگر بخشید.

رسالت کتاب حاضر تبعیت از فرمان بری از فرمایش نورانی پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله و سلم) است که فرمودند:

مَنْ وَرَّخَ مُؤْمِنًا فَكَانَ لَهُ أَحَدٌ؛ هر کس سرگذشت و حوادث زندگی مؤمنی را بنویسد و به رشته تحریر برد، همانند آن است که او را زنده کرده است.^۱

آقا محمدعلی مجتهد فرزند استاد الکمل - رحمه و حاجت - بهبهانی از مشعل‌های فروزان سپهر فقاہت و دیانت است که در عصر خورشید و شنگر راه سالکان و خردمندان در «شب تاریک و بیم موج و گرداب این ازل» جامعه اسلامی بوده است.

شخصیتی که سالیانی طولانی برچم معارف علوی را بر دوش کشیده و با مخالفین فرهنگی عترت به مقابله برخاسته است.

۱. نجومی، سید مرتضی، فیض قلم: ۱۴۰.

۲. حاجی خلیفه، کشف الظنون: ۱/۳.

او با جهاد فرهنگی و انتشار افکار و اندیشه های شیعی توانست حقایق ناب مکتب اهل بیت را به گوش حقیقت جویان تاریخ برساند.

در نیمه نخست قرن سیزدهم قمری آقا محمدعلی به دستور پدر به خاطر شیوع بیماری طاعون در عراق، و بنا به نقلی به درخواست مردم کرمانشاهان، ناگزیر به هجرت از کربلای معلی شده بود، وارد کرمانشاه شده و موافقت پال حاکم آن خطه و مردم منطقه قرار گرفت.

اقامت ایشان در این دیار، نقطه عطفی در زندگی آقا محمدعلی و تاریخ کرمانشاه است؛ زیرا نه از روزی که این دودمان عظیم الشان، کرمانشاهان را به عنوان وطن انتخاب کردند، همواره شعاع علم، فضل و دیانت آنان بر مردم شیعه این منطقه سایه آن نواحی تابیده است و همه از نعمت وجود آنان برخوردار بوده اند.

علاوه بر آن؛ دانشمندان بزرگ و فقیهان نامی و عالقدری از میان آنها برخاسته اند و آثار علمی گران بهایی در تمام رشته های علوم اسلامی به یادگار گذارده اند.

رهبری فرزانه انقلاب آیت الله العظمی خامنه ای در دیدار روحانیون کرمانشاه، در اولین روز سفر خود (۱۳۹۰/۷/۲۰) به آن دیار؛ فرمودند:

شهر کرمانشاه، شهر مهمی است، در گذشته های دور، کرمانشاه امای بزرگی داشته است، در این دو قرن، دو قرن و نیم اخیر هم، خانه های علمی بزرگی در این شهر به وجود آمدند؛ مثل خاندان آل آقا، مثل خاندان جلیلی و خاندان های علمی ای که غالباً در بین آنها عالم، یک نفر و دو نفر و ده نفر نبود - بیشتر بود - خاندان های علمی ماندگار مرحوم آقا محمد علی (رضوان الله علیه) پسر مرحوم وحید بهبهانی که از برجسته ترین شاگردان پدرش بود، بلند شد، آمد کرمانشاه ماند، با اینکه قصد کرمانشاه

نداشت، اما کرمانشاه ماند، نگهش داشتند؛ شد سر سلسله خاندان آل آقا، خودش و تعداد زیادی از فرزندان و از خاندانش از علما بودند.

شایان ذکر است از آن زمان به بعد، به خاندان و باز ماندگان علامه وحید بهبهانی و آقا محمد علی فرزند ارشد وحید، «آل آقا» اطلاق شده است، چرا که همه به «وحید بهبهانی» آقا می‌گفتند، لذا فرزندان از این خاندان «آل آقا» نامیده‌اند.

در این مقال، ندانم منان راسپاس می‌گویم که توفیق داد تا نگاهی گذرا به زندگی این فقیه مبارز و پرچمدار معارف علوی عصر قاجار در خطه‌ی کرمانشاهان اندریم. چندان را با عطر زندگی زیبای او معطر سازیم؛ امیدوارم خداوند متعال این قلیل ارادت به آستان فقاہت و مرجعیت را از ما به احسن وجه قبول فرماید.

اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَحْيَا مُحَمَّدٍ وَأَلِّ مُحَمَّدٍ وَمَمَاتِي مَمَاتِ مُحَمَّدٍ وَأَلِّ مُحَمَّدٍ.

محمدجواد مہری

۱۳۹۳/۲/۲۶